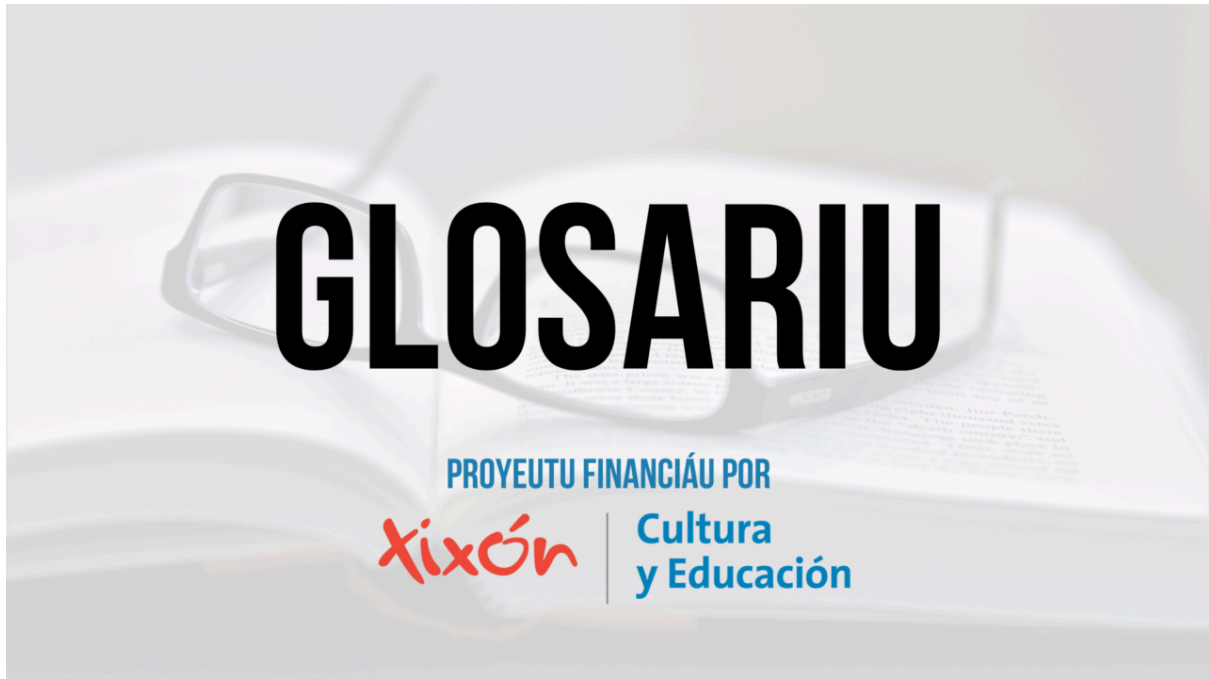

Glosariu: Pallabres de güelu y güela

1. Gavilueta

Ye la gavilueta compañera constante del mar Cantábricu. Estes aves esnalen sobre'l puertu, los barcos y les playes. Pa muchos xixoneses son una parte viva del paisaxe, un símbolu de llibertá y tamién d'esa rutina marinera que s'afita col soníu d'estos páxaros.

2. Orbayu

Nun ye lluvia nin borrina, sinón agua menudo, cuasi invisible, que mueye ensin que te deas cuenta. Ye la esencia del clima asturianu: constante, suave y envolvente. Pue durar hores y facer que la tierra y la piel tengan el mesmu sentíu d'humedá.

3. Ñublina

Ye una masa de vapor d'agua en condensación que cubre'l mar o'l campu. A diferencia de la borrina, ye más llixera y inclusive poética; pue tornar cualesquier paisaxe nun cuadru silenciosu y misteriosu.

4. Prau

Espaciu abiertu y verde que se usa pa pastos pal ganáu o pa festexar. Los praos son la espina dorsal del paisaxe asturianu. En branu, en cada pueblu, conviértese en escenariu de folixes, gaiteros y romeríes.

5. Guaḥe

Pallabra mui viva pa referise a un neñu o rapacín. Tien un tonu cariñosu y popular. Nun ye raro sentir: “¡Mira esti guaḥe qué trastu ye!”. Munchos asitien l'orixe d'esta pallabra na mina, onde yera habitual que trabayaran menores.

6. Güela

Centru emocional de munches families: la que cocina, cuida y caltién a toos. Hai refranes y dichos que la reflexen como la sabiduría del llar.

7. Farina

Base de munchos platos tradicionales: tortos, boroña... Nel contestu rural la farina ye vida: simboliza trabayu, collecha y sustentu. Na cocina asturiana nun falta nunca.

8. Pingar

Significa moyase abondo. “Toi pingando” ye una espresión común después d’un paséu nel que nos garre l’agua.

9. Espoxigar

Significa ponese más fuerte, crecer, y suel emplegase pa referise a les plantes, pero tamién n'otros ámbitos. Tamién s'usa cuando una persona ameyoró d'una enfermedá: “espoxigó”.

10. Espublizar

Sinónimu de “publicar” o “facer públicu”, ye un bon exemplu de la bayura léxica del asturianu. Cualquier espublización nesti idioma ye motivu d'arguyu que demuestra qu'esta llingua ta mui viva.

11. Trabayar

Anque s'asemeya al castellanu, el so fonema asturianu, con -y- sonora, marca'l ritmu d'una pallabra fundamental. Nel contestu asturianu, trabayar ye tanto sobrevivir como dignificase.

12. Folixa

Fiesta popular, pero con un matiz de cercanía, alegría compartida y desorde amable. Nun ye una simple celebración: ye un ritu comunal, onde música, la sidra y el baille axunten a la xente.

13. Mazana

Fruta de la que s'ellabora la sidra, mui presente nel paisaxe asturianu. La cultura alrededor de la mazana ye tan rica y bayurosa n'Asturies que ye un elementu identificador de la comunidá fuera de les nueses llendes.

14. Culín

Cantidá de sidra que s'echa en vasu pa beber d'un tragu. Bébese rápido y en compañía. El plural ye "culinos", nunca "culines".

15. Espicha

Celebración al rodiu d'un tonel de sidra, onde la xente come, canta y bebe. Ye un eventu cultural que xune gastronomía, música y vida comunal.

16. Casina

Forma diminutiva de “casa”. Usada con afectu, describe'l llar pequeñu, familiar, con fueu, mesa y güela.

17. Cazu

Utensiliu básicu na cocina asturiana. Emplégase pa calentar líquidos, de manera especial la lleche.

18. Ruxir

Soníu que faen les fogueres o'l mar cuando s'enfaden. “Ruxe'l mar” ye una frase poética y habitual.

 19. Fusu

Instrumentu pa filar, símbolu de trabayu tradicional femenín. Aparez munches vegaes en cuentos y cantares tradicionales.

 20. Prestosu

Significa “agradable”, “guapu” o “encantador”. Pue referise a una persona, una tarde o un cantar. “Qué mozu/a tan prestosu/a” ye ún de los mayores que pue dar un asturianu.

 21. Encestar

Ye meter coses nun cestu, pero tamién colar la ropa puerco nuna tina pa colalo.

 22. Afayadizu

Axetivu mui asturianu: que vien a s significa “cercanu”, “de buen tratu”.
Una cosa o aición tamién pue ser afayadiza cuando tien les coses
precises pa daqué.

23. Ensin

Ye una preposición qu’indica falta o ausencia. La espresión “ensin más
nin más” significa de repente, nun avisando, o nun teniendo motivu.

25. Lluna

La Lluna ye’l nome del satélite de la Tierra, pero ye dalgo más qu’eso.
Protagoniza munches espresiones y el so calendariu llunar marca
ciclos de colleches, polo que ye mui importante pal campu asturianu.

26. Falar

Cuando dicimos que dalguién ye falante ye porque emplega l'asturianu o porque gasta un asturianu curiosu. Falar ye comunicase col corazón, non sólo coles pallabres.

27. Facer

Verbu esencial, con amplios significaos y protagonista de múltiple y guapes espresiones: facer boca, facer la rosca, facer la ximuestra, facer lo que'l cuquiellu.

28. Atapecer

Ye ún de los momentos más guapos del día. Llamamos asina'l momentu nel que se pon el sol, con esi color anaranxáu tan carauterísticu.

29. Cantar

Dende l'asturianada hasta los cantares de chigre, cantar ye una tradición mui viva n'Asturies. Entavía ye posible sentir a grupos de collacios arrancase en chigre a echar un cantarín.

30. Gaiteru

El músicu que toca la gaita, protagonista de folixes y romeríes. Ye'l guardián de la sonoridá antigua, figura revitalizada nes décadas últimes.

31. Asturianada

Cantares tradicionales asturianos, cantaes con voz potente y sentimientu. Ye un xéneru que caltién vitalidá, como amuesen la cantidá de concursos y la xente que s'averen a ellos.

32. Vaca roxa

Raza autóctona asturiana, apreciada pola so carne y resistencia.
Tamién ye conocida como Asturiana de los Valles.

33. Cebollín

Nun ye sólo una verdura, tamién ye una pallabra s'usa pa referise a una persona de poca intelixencia.

34. Candela

Fue pequeñu o llar de llames suaves, como'l d'una vela o brasa viva.

35. Llume

Ye la lluz el y el calor que se produz nun fenómenu de combustión, pero tamién el sitiú d'una cocina o una fragua onde se prende'l fueu.

 36. Enxamás

Equivale a nunca, pero con más enfotu. “Eso nun lo faigo enxamás” tien un tonu rotundu.

 37. Fardela

Ye una bolsa pequeña o sacu pa llevar coses, símbolu de vida llabriega.

 38. Espolín

Xaréu, bulla, pero tamién discusión o reña. “Armóme un espolín”...

 39. Espeluxar

Ye cortar mal el pelo, pero tamién segar d'igual forma la yerba.

40. Trespandar

Verbu que significa pasar a otru llau, una llomba, una cume, de tal manera que desapaeza de la vista.